

Oppgave

Gjør rede for Stein Rokkans modell for stats- og nasjonsbygging og drøft begrepet 'nasjonalstat' med utgangspunkt i Rokkans modell.

Nasjonsbygging er en lang og omfattende prosess fra etablering av statsmakt til å tilslutt oppnå en nasjonalt integrert statsdannelse (nasjonalstat) (Østerud 2007:181). Denne prosessen kan foregå på mange forskjellige måter. Verdens stater i dag er blitt som de har blitt gjennom lange historiske og omfattende byggeprosesser. Stein Rokkan mente at for å bygge en funksjonell nasjonalstat må staten gjennom seks forskjellige faser. Mange land i verden i dag er bygget opp på en måte lik Rokkans modell. Spesielt i Europa har vi modellnære eksempler, hvor stat- og nasjonsbyggingen har pågått over flere hundre år frem til den moderne staten vi har i dag (Aarebrot og Evjen 2014:189). Folket innenfor de Europeiske statene er i stor grad homogene, og da er det lettere å utvikle en nasjonal identitet.

Stein Rokkans modell for stats- og nasjonsbygging består av seks faser. I Aarebrot og Evjen er de tre første fasene definert som "sentrums strategier for å sikre størst grad av kontroll over periferien" (2014:190). Den første fasen kalles for inkorporering (Aarebrot og Evjen 2014:196). Her innføres voldsmonopolet, og for å klare dette må sentrum ekspandere og få kontroll over et nytt territorium, samt innføre lovgivning. Fase nummer to er penetrasjon, og sentrum vil i denne fasen prøve å opprette et skattemonopol for å kunne kontrollere økonomien i et nytt område. Dette er et virkemiddel som skaper mer inntekt til staten, og infrastruktur blir bygget for å kunne kontrollere det okkuperte området (Aarebrot og Evjen 2014:198). Den tredje og siste fasen i sentrums strategi for statsbygging kalles standardisering, og går ut på at sentrum innfører et kulturelt monopol, og prøver å påtvinge en felles nasjonal kultur. Dette er fordi et kulturelt fellesskap bidrar til lojale og entusiastiske borgere (Aarebrot og Evjen 2014:201). Kort oppsummert er det i denne fasen viktig for sentrum å erobre periferi, samt legge den under en felles lov, og integrere den i det økonomiske og det kulturelle systemet.

De neste tre fasene i Rokkans modell omhandler periferiens motstrategier mot sentrums erobring; "periferiens svar, og dens strategier for å beholde størst mulig grad av frihet" (Aarebrot og Evjen 2014:190). Det første som skjer er at periferien krever å få delta i

utforming av lovverk, partisipasjon (Aarebrot og Evjen 2014:205). Dette bidrar til å gi periferien mer makt, og sørger for å skape demokrati. Steg fem omhandler periferiens redistribusjonskrav. Hvis periferien skal delta i økonomiske systemer, forventes det at de får noe tilbake, at sentrum driver en god omfordelingspolitikk, og sørger for utbygging av infrastruktur og velferd nasjonalt, også i periferien (Aarebrot og Evjen 2014:206). Det siste periferien kan gjøre for å motsi sentrum, er å etablere motkulturelle prosesser som opposisjon til standardiseringsprosessene sentrum iverksetter. Dette er for å beskytte periferiens minoriteter, og bevare noe av deres kulturelle integritet. Målet med disse fasene er å oppnå en demokratisk, tolerant og nasjonal velferdsstat (Aarebrot og Evjen 2014:208). Det finnes stater som har utviklet seg nært denne modellen, og andre som har utviklet seg fjernt fra modellen. De fleste staters utvikling kan analyseres med utgangspunkt i denne teorien. Forholdet mellom disse fasene er relativ, og avhenger av både sentrums og periferiens styrkeforhold. "Det mest ekstreme resultatet i hver ende av en skala vil enten være total dominans fra sentrum eller at periferien får full selvstendighet og nye stater opprettes" (Aarebrot og Evjen 2014:190). Utfallet av nasjonsbyggingen avhenger av mange forskjellige faktorer, og hver og en av disse fasene ser forskjellig ut fra land til land.

Disse fasene skal i teorien bidra til å skape en nasjonalstat. I følge Weber oppstår en nasjonalstat i kombinasjon av maktmonopoler innenfor et gitt territorium og grupper av mennesker med felles identitet (Aarebrot og Evjen 2014:257). En nasjonalstat er altså en statsidé hvor staten og nasjonen går inn i hverandre, et territorielt avgrenset område hvor befolkningen som bor innenfor grensene har et nasjonal-kulturelt fellesskap (Østerud 2007:181). Dette er det ideelle målet med stats- og nasjonsbygging, og vil alltid være vanskelig å oppnå i en stat, særlig en stat med litt størrelse. Dette er fordi det er vanskelig å opprette en stat med hundre prosent homogen befolkning, som deler absolutt alle kulturelle særtrekk.

Det er den siste fasen av sentrums strategier som først og fremst bidrar til opprettelsen av en nasjonalstat. Det er i denne fasen sentrum vil prøve å skape et kulturelt fellesskap for å fremme nasjonsbygging, og for å skape en felles identitet. Periferiens motkultur er den største utfordringen sentrum har. Innbyggerne i periferien må frivillig gi fra seg sine egne kulturelle identiteter, og slutte seg til sentrums kulturelle spredning. Det er også her problemet oppstår, fordi hvis periferien ikke er villig til å gjøre dette, er dette grunn nok til at

periferien kan ønske å løsrive seg og bli selvstendig stat. Statsgrenser er langt mindre viktig for folk sammenlignet med deres kulturelle verdier. Språk, tradisjoner, religion og andre kulturelle særtrekk er karakteristika, og vanskelig å endre hos folk (Aarebrot 2014). Et eksempel på dette er Russlands annektering av Krimhalvøya og innlemmelse i den Russiske staten. Majoriteten av Krims innbyggere er Russere, og dette er et godt eksempel på irredentisk nasjonalisme hvor nasjonalt fellesskap er viktigere enn å respektere en annen stats territorium.

En alternativ løsning for stater med store perifere minoritetsgrupper, er å innføre devolusjon, føderasjon eller konføderasjon. På denne måten kan periferien være en del av staten, men samtidig ha en grad av selvkontroll over eget område. Dette kan være en løsning som fungerer godt for alle parter, men sentrum mister kontroll ved å velge en slik løsning. Selvkontroll kommer i flere varianter, noen krever kun mulighet til å verne om sine egne kulturelle særtrekk, mens andre ønsker full frihet over kultur, skatte- og utenrikspolitikk. I Norge har samene fått sitt eget sameting, og har rett på undervisning på samisk, samt deres tradisjoner og kulturuttrykk er anerkjent og akseptert. Norge innførte fornorskingspolitikk i Finnmark siste halvdel av 1800-tallet, hvor formålet var å skape en felles norsk nasjonalitet. Allmenne likhetsverdier og FN's menneskerettighetserklæring fra 1948 bidro til at fornorskingspolitikken ble avvirket etter 2. Verdenskrig (Gaski 2016). Ved integrere den samiske befolkningen har Norge oppnådd en demokratisk, tolerant og nasjonal velferdsstat. Å velge en konsensusmodell som styringsmodell er også et virkemiddel som kan bidra til å skape fred blant ulike nasjonaliteter. Dette sørger for representasjon av forskjellige grupper, og kan dermed hindre at noen ønsker selvstendighet (Aarebrot og Evjen 2014:307). Dette bidrar til å likestille alle nasjonalitetene innenfor en stat, men vil ikke føre til en ren nasjonalstat hvor stat og nasjon overlapper hverandre.

For å kunne starte på byggingen av en nasjonalstat må det altså foreligge et territorielt område som allerede har statlige kontroller som skatt- og voldsmonopol. Det er også mulig å gjøre dette baklengs, hvis man har en nasjon, altså en gruppe med mennesker med felles identitet og mange fellestrekk, kan denne gruppen bestemme seg for å opprette en stat, og velge hverandre og sammen etablere et skatte- og voldsmonopol. Med utgangspunkt i Rokkans modell, er den franske nasjonalideen nærmest modellen. Denne tar utgangspunkt i at det først må etableres en stat, for så å implementere kulturelle faktorer for å skape en

felles identitet. Den tyske modellen har allerede etablert en felles identitet, her er det selve staten som må etableres. Begeistringen rundt selve identiteten som skaper entusiasme og krefter som fører til statsdannelse er allerede tilstede. Et eksempel på en stat som ble etablert på en svært modellfjern måte med tanke på Rokkans modell, er Sveits. Sveits bestod av mange områder som rett og slett bestemte seg for å gå sammen å skape et samarbeid dem imellom. Det eksisterte ingen sentrum, og disse regionene bestemte seg for å holde sammen på grunn av fordelene det gav. Sveits består den dag i dag av mange forskjellige grupper og identiteter (Aarebrot og Evjen 2014: 307). Den tyske måten å tenke på er fin tanke, det å kunne samle mennesker med felles identitet i en stat er et fint mål å ha, men ganske urealistisk å oppnå.

Det er klare prosesser i verden som bidrar til at statene beveger seg vekk fra nasjonalstatsidealet, og som gjør Rokkans nasjonalstatsfase problematisk (Aarebrot og Evjen 2014:357). Det vil alltid være noen som enten bosetter seg i lang rekkevidde fra resten av fellesskapet, og det vil alltid eksistere minoriteter i blant majoritetene, blant annet på grunn av økt migrasjon. Hadde vi skulle basert statene på mennesker med felles identitet, hadde vi fått et veldig rotete verdensbilde med enklaver og ekskaver rundt omkring. Det sier seg selv at den franske nasjonalitetstilnærmingen er mest aktuell i Europa hvor territoriene avgrenser nasjonene. Ved å ta utgangspunkt i et territorium, er det også lettere å definere nasjonale grenser ved at man vet hvilken stat man personlig skal forholde seg til. Problem oppstår også her, da det eksisterer "statløse" fellesskap, som for eksempel samene. Disse er allikevel i dag en del av det norske identitetsfellesskapet, og er i dag likeverdige medlemmer av det norske samfunnet. Dette kan sies å styrke Norge som nasjon uten å være et nasjonalt fellesskap. Det samiske er blitt en del av vår nasjon, ikke fordi vi deler samme identitet, men fordi de er akseptert som en del av det norske samfunnet.

Det som er målet med nasjonalstaten, er at statsgrensene og nasjongrensene skal være så like som mulig. Hvis vi tar for oss fasene, er det mye lettere å bygge en nasjonalstat hvis de fysiske og psykiske grensene er så like som mulig. At en fysisk grense i noen grad skiller seg fra identitetsgrenser er ganske vanlig. Hvis vi igjen tar for oss urbefolkningen i Norden, er deres nasjongrenser svært ulike statsgrensene. Sápmi strekker seg fra Norge, gjennom Sverige og Finland inn i Russland, og en del av den samiske befolkningen strekker seg også utfor disse områdene. Hvis den samiske befolkningen skulle hatt sin egen stat, ville grensene

sett veldig annerledes ut enn de gjør i Norden i dag. Dette kjennetegnes for periferi-nasjonalisme; når en minoritetsgruppe i periferien har sin helt egne kulturelle identitet. Så lenge dette foregår på en fredelig måte, fungerer det, men undertrykkelse kan bli et resultat av dette. Hvis det eksisterer et sterkt sentrum som i stor grad lykkes med å standardisere samfunnet med en felles nasjonal kultur, kan dette påvirke svake minoriteter svært negativt, og kan komme til å ødelegge deres særskilte kulturelle kjennetegn.

Nasjonalstaten avhenger på mange måter av den siste fasen i både sentrums strategi, og periferiens strategi. Disse handler om kulturelle faktorer, og er på mange måter det som skaper nasjonalstaten. Stater kan være fredelige og harmoniske, og fungere kjempegodt uten å ha en felles nasjonal identitet. En stat er altså ikke avhengig av en sammensveisa kombinasjon av etnos og demos for å fungere godt, det viktigste er jo at en stat fungerer uavhengig av hvilke grupper som bor innenfor statens territorielle grenser. Allikevel er identitetsfellesskap viktig, og grunnen til dette er å sikre harmoni. Ut fra et primordialistisk ståsted, er det nasjonale fellesskapet et naturlig fenomen, og sikrer et stabilt og homogent fellesskap. "Rokkans teorier baserer seg på at staten har tilgjengelig en rekke midler for å bygge nasjonen, etter at staten har etablert sine monopoler" (Aarebrot og Evjen 2014:266). Perioden etter de første fasene er viktigst. Uavhengig av om nasjonen er naturlig eller ikke, må det eksistere en vilje til å holde sammen. Webers måte å se dette på er nasjonen som en kombinasjon av noe naturlig, samt denne viljen til å holde sammen (Aarebrot og Evjen 2014:269). Dette er på mange måter korrekt, for det vil alltid være ulike meninger hos folk om hvorfor nasjonalstaten er viktig, men som innbyggere i en stat er det viktig at det eksisterer en allmenn oppfatning om at det er viktig å holde sammen som en nasjon, ellers vil ikke nasjonalstaten kunne eksistere.

Både stats- og nasjonsbygging er kontinuerlige prosesser. Prosessene fortsetter etter at staten og nasjonen er opprettet og må opprettholdes (Aarebrot og Evjen 2014:190). Etter at staten er etablert, må sentrum aktivt jobbe for å bevare freden mellom sentrum og periferien, og være proaktiv i å tøyke periferiens identiteter og interesser for å bevare fred og hindre at grupper mobiliseres mot sentrum. Det å være en nasjonalstat er kanskje ikke like viktig som en fredelig og harmonisk stat. Harmoni er viktigere en homogenitet. Å opprette en nasjonalstat kan gjøres på mange forskjellige måter, men viktigst er å respektere periferien, og inngå kompromisser som både sentrum og periferien kan leve med, spesielt

når det kommer til det mest personlige et menneske har, dets identitet.

Litteratur

Aarebrot, Frank og Kjetil Evjen. (2014). *Land, makt og følelser – stats- og nasjonsbygging*. Bergen: Fagbokforlaget.

Aarebrot, Frank. (2014). «Fra lydighet til begeistring. Forelesning knyttet til boken "Land, makt og følelser"» *Fagbokforlaget*, Video. 20.11.2014. Hentet 9.3.2016 fra:
<https://www.youtube.com/watch?v=VK97pHxWocl>.

Gaski, Harald. (2016, 6. februar). «Samenes Historie». I Store norske leksikon. Hentet 8.3.2016 fra https://snl.no/samenes_historie.

Østerud, Øyvind. (2007). *Statsvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.